

LUND UNIVERSITY

Vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet i högre utbildning och skola

Persson, Anders; Persson, Johannes

Published in:

Vetenskap och beprövad erfarenhet - skola

2017

Document Version:

Manuskriptversion, referentgranskad och korrigerad (även kallat post-print)

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Persson, A., & Persson, J. (2017). Vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet i högre utbildning och skola. I *Vetenskap och beprövad erfarenhet - skola* Lund University.

Total number of authors:

2

Creative Commons License:

CC BY-ND

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

VETENSKAP
OCH BEPRÖVAD
ERFARENHET
SKOLA

Innehåll

Förord	7
NILS-ERIC SAHLIN	
Forskningsbasering för god skolutveckling	9
EVA MINTEN	
Undervisning på vetenskaplig grund	19
LENA ADAMSON	
Skolutveckling på vetenskaplig grund	29
STEFAN NORRESTAM SARA ALFREDSSON	
VBE i högre utbildning och skola	39
ANDERS PERSSON JOHANNES PERSSON	
Är VBE i skolan samma sak som VBE i hälso- och sjukvård?	49
JOHANNES PERSSON	
Medverkande	67

ISBN 978-91-983575-2-3

© VBE programmet och författarna

Grafisk form Johan Laserna

Tryckt av Media-Tryck, Lunds universitet, Lund 2017

Skolverket. (2015). *Skolverkets allmänna råd med kommentarer. Systematiskt kvalitetsarbete för skolväsendet.*

Vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet i högre utbildning och skola

ANDERS PERSSON
JOHANNES PERSSON

Sedan 2010 stadgar skollagen att "Utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.". Skollagen ger i sig ingen ledning till hur dessa begrepp ska tolkas. Uttrycket står på en egen rad i kap 1 §5, som annars handlar om demokrati, mänskliga rättigheter, förhållandet till religion, med mera. Avsaknaden av precisering av begreppet är problematisk då det är första gången som begreppet vetenskap och beprövad erfarenhet förekommer i skollagen.

Skolan är inte först ut med att tala om vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. En liknande paragraf infördes i högskolelagen 1977. En jämförelse mellan hur begreppen tolkats och preciserats visar också att Skolverket lagt sig nära Högskoleverkets formuleringar.

Olika inramningar gör dock att vetenskaplig grund kan komma att betyda olika saker inom till exempel högre ut-

bildning och skola. En sådan skillnad kan vara att i högre utbildning har utbildningens innehåll varit viktigast medan vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet i skolan omfattar mer, och kanske i synnerhet pedagogiken. Det gör, menar vi, att man inte utan vidare kan ta för givet att innebörden i lagtexten är entydig för dem som har att omsätta det lagen säger i skolans verksamhet. Det kan till och med vara så att skolan borde tolka begreppet och förstå dess användning annorlunda än på andra områden.

Krejsler (2013) menar att inom det medicinska fältet har evidensdiskursen sitt ursprung i professionen själv. Den har utvecklats "underifrån". Inom skola och socialt arbete, som han undersökt, är det däremot politiker och policy-makers som agerat för att ändra befintliga tillvägagångssätt. Vår hypotes är att det finns en liknande skillnad mellan högre utbildning och skola med avseende på vetenskaplig grund, den förra förefaller ha vuxit ur forskarpraxis, medan den senare mer verkar ha politiken som grund.

Vetenskaplig grund i högre utbildning

En paragraf som till sitt innehåll motsvarar skollagens paragraf om vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet har funnits i högskolelagen sedan 1977:

Utbildningen inom högskolan skall bygga på vetenskaplig grund. Utbildningen skall anordnas så att de studerande förvärvat kunskaper och färdigheter samt utvecklar sin förmåga att

kritiskt bedöma företeelser av skilda slag. Utbildningen skall främja att de studerande förbereder sig för skilda yrken eller vidareutvecklar sig inom yrken som de redan utövar. Inom utbildningen skall kunskaper och färdigheter som har vunnits inom arbets- och samhällslivet i övrigt tas tillvara.

Paragrafen betonar inte endast vetenskaplig grund utan också arbetsmarknadsanknytning och yrkesutbildning, vilket kan tolkas som att denna portalparagraf är en kompromiss mellan olika intressen. 1977 års paragraf föregicks av många års diskussioner om den högre utbildningens målsättningar som hade sin grund i den förändring av den högre utbildningen som innebar att utvecklingen från elit till massutbildning påbörjades. 1968 års utbildningsutredning (U68) – som just resulterade i 1977 års högskolelag – blev en plats för möten och kraftmätning mellan olika intressen och det politiska spelet kring utredningen gjorde att den satte sin prägel på många års svensk utbildningsdiskussion. När dåvarande utbildningsministern Carl Tham 1997 föreläste på en konferens vid Lunds universitet om kvalitet och kritiskt tänkande inledde han med att berätta om hur han som ledamot i just U68 för första gången mötte teoretiska resonemang om det kritiska tänkandet. Utredningen gav bland annat ut en debattskrift om den högre utbildningens mål vilken, enligt Tham (1997, 7) "... ilade över det kritiska tänkandet som vetenskaplig metod för att raskt landa i kritiska tänkanden som en metod för samhällsförändring." Som framgår av den ovan återgivna portalparagrafen i högskole-

lagen var det kritiskt tänkande som vetenskaplig metod, i lagen kallat kritisk bedömning, som avsågs när den sortens tänkande lagreglerades. Kritiskt tänkande definierat så var inte främmande inom den högre utbildningen, snarare togs denna metodaspekt för given och genom skrivningen i högskolelagen kom vetenskaplig metod som kritiskt tänkande att kodifieras. Det fanns en vetenskaplig profession som sedan länge arbetade på denna grund. Samtidigt blev den starka betoningen av studiernas yrkesinriktning, som just antogs hota det kritiska tänkandet i sin bredare, samhällskritiska form, den andra delen av högskolelagens portalparagraf.

I den andra vågen av den högre massutbildningens framväxt från början av 1990-talet och tio år framåt, då studentantalet mer än fördubblades, sattes åter högskolans målfrågor på dagordningen. I den år 1992 omarbetade högskolelagen heter det i andra paragrafen:

Staten ska som huvudman anordna högskolor för utbildning som vilar på vetenskaplig eller konstnärlig grund samt på beprövad erfarenhet.

Om det är något vi kan lära av tillkomsten av högskolelagens paragraf om vetenskaplig grund så är det att den har med verksamhetens mål att göra. Ju mer yrkesinriktad den högre utbildningen blivit desto mer har vetenskaplig grund blivit ett mål som syftar till att balansera alltför snäv nytto-

inriktning – åtminstone i lagen och i den utvärderingsverksamhet som Högskoleverket/Universitetskanslersämbetet och många lärosäten bedrivit sedan mitten av 1990-talet.

Begreppet vetenskaplig grund inom skolan

Förhållandena i skolan när motsvarande lagparagraf infördes 2010 var (och är) helt annorlunda. Stadgandet om en vetenskaplig grund för skolans verksamhet knyter inte an till en etablerad vetenskaplig profession och praxis inom skolan, utan den vetenskapliga grunden representerar på många sätt något fullständigt nytt. Inom skolan är vetenskaplig grund möjligen ett mål men ännu mer förefaller den vara ett medel för att åstadkomma en rad olika saker, exempelvis: bättre målpuppfyllelse bland elever, utveckling av lärarprofessionen och styrning av verksamheten mot en mer vetenskaplig och utvecklingsinriktad verksamhet.

På Skolverkets hemsida tolkades 2013 "vetenskaplig grund" i termer av kritiskt tänkande:

Uttrycken vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet har fått ökad tyngd genom en ny bestämmelse i 2010 års skollag.

Vetenskaplig grund innebär att kritiskt granska, pröva och sätta enskilda faktakunskaper i ett sammanhang. Beprövad erfarenhet innebär att lärare stödjer sig på erfarenheter som prövats under en längre tid, som är granskad och dokumenterad.¹

1. [./www.skolverket.se/skolutveckling/forskning/2.5317/samhallsorienterande-amnen/2.5971/2.6560/vetenskaplig-grund-beprovad-erfarenhet-och-evi-dens-1.189565](http://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning/2.5317/samhallsorienterande-amnen/2.5971/2.6560/vetenskaplig-grund-beprovad-erfarenhet-och-evi-dens-1.189565) (besökt 2013-10-03).

Kritiskt tänkande är alltså, också i skolsammanhang, nära kopplat till begreppet vetenskap så som det avses i vetenskap och beprövad erfarenhet. Här finns också tydliga internationella paralleller (se till exempel Maudsley och Strivens 2000).

En central fråga är vidare vad det är som är tänkt att bli vetenskapligt grundat. Som framgått säger skollagen att det är utbildningen som ska vila på vetenskaplig grund. Hur ska då utbildning avgränsas? Är utbildning exempelvis det en elev lär sig i hemmet och som blir betygsatt i skolan? Är utbildning det som Jackson beskrev som ”den inofficiella eller kanske till och med dolda läroplanen” (Jackson 1966, 353) Se också Persson (2015). Kort sagt: Är utbildning allt som elever lär i skolan? Det beror naturligtvis på hur utbildning definieras.

Begreppet beprövad erfarenhet

Begreppet beprövad erfarenhet införs i högskolelagen 1992. Det framgår av förarbetena att detta inte var regeringens avsikt – förslaget var att det allmänna skulle anordna en högskola med uppgift att bedriva forskning, utbildning på vetenskaplig grund och utvecklingsarbete. Flera remissinstanser påpekade dock att högskoleutbildning också i varierande utsträckning vilar på beprövad erfarenhet.

De som skrivit om beprövad erfarenhet i högre utbildning fokuserar genomgående på att beprövad erfarenhet är något

”mer än” erfarenhet. Men vad det ytterligare är har man tänkt ganska olika om. Två exempel:

Beprövad erfarenhet är något mer än erfarenhet, annars vore ordet beprövad överflödigt. Det första steget från erfarenhet till beprövad sådan är att den övergår från att vara den enskildes egendom till att delas av fler. (Franck 2001, 25)

Beprövad erfarenhet kan ses som en erfarenhet som har utsatts för kritisk prövning med hjälp av teoretisk reflektion. (Josefson 2005, 32)

2008 formulerar Högskoleverket en explicit karakterisering av begreppet beprövad erfarenhet, och Skolverket väljer att i en senare tolkning nära ansluta till hur begreppet förstås av Högskoleverket, dvs. inom högre utbildning. I en PM 2012 skriver Skolverket:

Beprövad erfarenhet är en erfarenhet som är dokumenterad, delad och prövad i ett kollegialt sammanhang.

Och vidare, i boken *Forskning för klassrummet – Vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet i praktiken* (Skolverket 2013, 11–12):

Beprövad erfarenhet är systematiskt prövad, dokumenterad och genererad under en längre tidsperiod och av många. Högskoleverket och Skolverket lyfter i sina definitioner fram att den inte är snäv, personlig, muntlig eller kortsiktig. [...] För att

en erfarenhet ska vara beprövad måste den användas av ett större flertal, vara delad och prövad i ett kollegialt sammanhang och den måste vara dokumenterad.

Likheterna i formuleringarna om begreppets avsedda tolkning i högre utbildning och skola är mycket tydliga. Frågan är naturligtvis om begreppet vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet inom skola och högre utbildning i praktiken är så lika som de officiella uttolkningarna ger vid handen? När det gällde vetenskaplig grund påpekade vi att det som 1977 möjligtvis var en kodifiering av något redan existerande inom högre utbildning är nu mer av ett medel för att förändra skolan. Beprövad erfarenhet kan möjligtvis också spegla liknande skillnader. På universiteten skapas pedagogiska akademier, vars medlemskap bygger på att man är en utmärkt lärare men också en lärare som kan reflektera över sin praktik. En tanke som ligger nära Ingela Josefsons tolkning av begreppet beprövad erfarenhet: De egna erfarenheterna och reflektioner med hjälp av teoretiska begrepp över dessa står i centrum. (Samtidigt, och det ska noteras, är det inte självklart att man förstår eller motiverar de pedagogiska akademierna i termer av beprövad erfarenhet).

Men den josefsonskt inspirerade skillnaden mellan vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet blir mindre – och kanske försvinner den helt – om man istället utgår från Skolverkets karakterisering av beprövad erfarenhet. Det blir då inte lika uppenbart, utan ofta falskt, att den beprövade

erfarenheten är en del av lärarens egen erfarenhet. Meehl tecknar i en av sina böcker bilden av en bydoktor som har uppövat en närmast osviktig förmåga att identifiera difteri. Bydoktorn kanske besitter värdefull erfarenhet, men den är inte beprövad med mindre än att den är dokumenterad och delad, enligt Skolverkets tolkning.

Idén om ett underifrån- och ett ovanifrånperspektiv passar väl in. Med en josefsonsk förståelse växer (1) beprövad erfarenhet fram underifrån och vetenskap ovanifrån inom skolan; och (2) beprövad erfarenhet och vetenskap växer fram underifrån inom högre utbildning. Givet Skolverkets syn på beprövad erfarenhet är det emellertid oklart varifrån beprövad erfarenhet kommer. En mängd frågor aktualiseras: Vems beprövade erfarenhet? Varifrån kommer den? Vem beslutar att något är beprövad erfarenhet? Kan liknande frågor ställas till skolans vetenskapliga grund?

Referenser

- Franck, E. (2001) Högskolan – utmanare och utmanad när samhället förändras. I: *Ribban på rätt nivå: sju inlägg om högskolemässighet*. Stockholm: Högskoleverket.
- Jackson, P. W. (1966). The Student's World. *The Elementary School Journal* 66(7):345–357.
- Josefson, I. (2005) Vetenskap och beprövad erfarenhet. I: Carlgrén, I. (red.). *Forskning av denna världen. 2, om teorins roll i praxisnära forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Krejsler, J. B. (2013). What Works in Education and Social Welfare? A Mapping of the Evidence Discourse and Reflections upon

- Consequences for Professionals. *Scandinavian Journal of Educational Research* 57(1):16–32.
- Maudsley, G. och Strivens, J. (2000). 'Science', 'critical thinking' and 'competence' for Tomorrow's Doctors. A review of terms and concepts. *Medical Education* 34(1):53–60.
- Persson, A. (2015). Framed School frame factors, frames and the dynamics of social interaction in school. *Scandinavian Journal of Educational Research* 59(5):499–514
- Skolverket. (2012). Promemoria om vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. (dnr 00-2012:1700).
- Skolverket. (2013). *Forskning för klassrummet. Vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet i praktiken.*
- Tham, C. (1997). *Kritiskt tänkande*. I: A. Persson (red.), *Kvalitet och kritiskt tänkande*. Lund: Sociologiska institutionen, Lunds universitet.

Är vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet i skolan samma sak som vetenskap och beprövad erfarenhet i hälso- och sjukvård?

JOHANNES PERSSON

Begreppet 'vetenskap och beprövad erfarenhet' har åtminstone sedan 1829 års licentiat- eller läkared spelat en framträdande roll inom svensk hälso- och sjukvård (Kock 1939, 281):

Och som mig rättighet nu meddelas att utöfwa läkarekonsten, så will och skall jag i sjukdomars behandling endast använda sådane medel, hvilka erfarenheten, wetenskapen och mogen pröfning godkänt,

Bestämmelsen i dess moderna formulering ingick i läkarinstruktioner mellan 1890 och 1994 och har därefter ingått i olika lagar, till exempel patientsäkerhetslagen. Genom